

Potrebno je da istaknem da autor činjenice i stanja utvrđena u Orašcu, često poredi sa stanjem u bližoj ili daljoj okolini, pa u Srbiji i Jugoslaviji. Sva su izlaganja bogato ilustrovana obiljem tabela, crteža i originalnih fotografija.

Na osnovi svojih promatranja u Orašcu, Halpern je došao do nekih teorijskih rezultata o seoskom društvu koji su znatno drukčiji od onih koje su izveli neki naučnici (G. Foster, R. Redfield i dr.) koji su se bavili sličnim proučavanjima na američkom tlu. Vredi naročito pomenuti njegov poslednji zaključak, a naime da se Orašac može smatrati predstavnikom seoske kulture ne samo predela Jasenice nego i većeg dela seoske Sumadije, u manjoj meri i ostale Srbije, a u ograničenom ekonomskom smislu i čitave Jugoslavije.

Delo J. Halperna poslužilo je svom autoru kao doktorska disertacija na Kolumbiji univerzitetu u Nju Jorku (Columbia University, New York, N. Y.). To je uopšte tek drugo takvo delo na engleskom u kom se iznose rezultati proučavanja sela na Balkanu na širokoj osnovi. U tome je i njegov glavni značaj za nas: na engleskom jeziku ima uopšte veoma malo dela o narodnom životu na Balkanu, a još manje dobrih (čemu smo krivi i mi sami), pa će ovo delo mnogo doprineti širenju dobrih obaveštenja i zadovoljavanju interesovanja kot čitalaca koji ne vladaju slovenskim jezicima.

Prvo delo ove vrste koje se odnosi na Balkan je delo američkog naučnika Irwin T. Sandersa *Balkan Village* (Lexington, 1949), u kom je obradeno, kao predstavnik balkanskih sela uopšte, selo Dragaljevci kod Sofije, u Bugarskoj. Međutim, Dragaljevci su stvarno predstavnik tipa istočnobalkanskog seoskog života i organizacije sela, koji se znatno razlikuje od zapadnobalkanskog. Ne samo da je selo u istočnom i središnjem delu Balkanskog Poluostrva većinom zbijeno u pogledu na raspored kuća, nego ono ima i veoma izgrađenu organizaciju sela: stanovnici jednog sela predstavljaju u mnogome društveni i ekonomski kolektiv. Na zapadu prevladuju sela razbijenog tipa, čije stanovništvo nije socijalno tako uobličeno u jedan izrazit kolektiv, što se ne može pripisivati samo uticajima geografskih ili samo ekonomskih činilaca. Halpern nije ulazio u poredenja i razmatranja o razlikama u organizaciji i životu istočnobalkanskog i zapadnobalkanskog ili, u manjem razmeru, između bugarskog i šumadijskog sela. Takva razmatranja znatno bi podigla vrednost delu.

Pisano sa mnogo simpatija i razumevanja za naše prilike i veoma objektivno, delo zaslužuje da bude objavljeno što pre u konačnom obliku.

Mil. S. Filipović

Masken in Mitteleuropa. Volkskundliche Beiträge zur europäischen Maskenforschung. Herausgegeben von Leopold Schmidt. Im Selbstverlage des Vereines für Volkskunde, Wien 1955. Str. 255 + XXVII sl. prilog.

Navedeno delo, zajeten zbornik etnografskih prispevkov k raziskovanju mask v Srednji Evropi, je izšlo ob 60-letnici Etnografskega društva (Verein für Volkskunde) na Dunaju, ki je zanj, kakor tudi za avstrijski etnografski muzej na Dunaju značilno, da je njun nastanek tesno povezan z zbiranjem ljudskih mask. Le-te pomenijo po sodbi urednika zbornika prof. Leopolda Schmidta poglavitno področje celotne ljudske kulture.

Zbornik vsebuje tele razprave: Leopold Schmidt, Die österreichische Maskenforschung 1950—1955 (I. Zur Geschichte der Maskenforschung, II. Zur Geschichte des Maskenwesens, III. Bestandaufnahme, Sammlung und Darstellung, IV. Maskenbrauch in und um Österreich); Leopold Kretzenbacher, Schlangenteufel und Satan im Paradeisspiel (Zur Kulturgeschichte der Teufelsmasken im Volksschauspiel); Hans Moser, Zur Geschichte der Maske in Bayern (I. Zeugnisse aus früh- und hochmittelalterlichen Quellen, II. Die Übersetzung von »larva« in bayerischen Vokabularien des 13. bis 15. Jahrhunderts, III. Maskenzeugnisse in theologischen Handschriften des

15. Jahrhunderts, IV. Maskenzeugnisse der städtischen Fasnacht des ausgehenden Mittelalters, V. Zum Nürnberger Schembartlaufen, VI. Maskenzeugnisse des 15. und 16. Jahrhunderts, VII. Masken in Schauspiel und Prozession des 16. Jahrhunderts); Karl Anton Nowotny, Das Nürnberger Schembartlaufen. Eine neue aufgedundene Handschrift (I. Die Zeit der Heischgänge 1449—1459, II. Die Zeit der bunt bemalten Leinenkleider 1460—1492, III. Die Zeit der Türme als Höllen und der wollenen Kleider 1493—1499, IV. Die Zeit der Höllen von theatergeschichtlicher Bedeutung und der Straußenfedern 1505—1539, V. Auszug aus dem neuen Wiener Schembartbuch, VI. Bibliographie); Robert Wildhaber, Fastnacht und Holzmasken in Walenstadt, Schweiz; Niko Kuret, Aus der Maskenwelt der Slowenen (I. Der pannonische Raum. Das Draufeld, II. Das Alpenland, a) Das Obere Bohinjer Tal, b) Die Bergwelt von Cerkno, III. Der Unterkrainer Boden. Das Tal von Dobropolje, IV. Das Faschings-Tier in Slowenien); Adolf Mais, Die Tiergestalten im polnischen Brauchtum (I. Die Inventarstücke des Museums, II. Die Tiermasken des polnischen Brauchtums, III. Die polnischen Tiermaskenbräuche, IV. Die Tiermasken im polnischen Volksglauben, V. Historische Quellen für das polnische Maskenwesen, VI. Die polnischen Maskenbräuche im Rahmen der Nachbarvölker); Leopold Schmidt, Zur sogenannten Tonmaske von Ossarn.

Med pomembnejše prispevke v zborniku je šteti uvodno rapravo prof. dr. Leopolda Schmidta o avstrijskem raziskovanju mask. Poučno je v tej razpravi predvsem prvo poglavje (K zgodovini raziskovanja mask), ki obsega kratek pregled razvoja teorij o maskah. Najprej se je Michael Haberlandt lotil mask z vidika raziskovanja ljudske umetnosti; zatem jih je Arthur Haberlandt spravljal v zvezo s totemizmom in pastirsko kulturo, zlasti s starostnimi razredi in moškimi zvezami, Rudolf Much in Švicar Karl Meuli pa naposled s kultom mrtvih. V četrtem poglavju (Običaji mask v Avstriji in okoli nje) je posvetil avtor 20 vrstic Sloveniji, ki terjajo dve tri kritične pripombe. Najprej naj o hudičevi (morda tudi Perhtini) maski, ki jo je Jasna Belović označila v svoji knjigi »Die Sitten der Südslawen« (1927) za kurentovo masko, ugotovim, da ta maska nikakor ni istovetna s kurentovimi ali hudičevimi maskami iz vzhodne Stajerske oziroma z Dravskega polja. Veliko vprašanje je celó, ali je ta maska, objavljena v knjigi Jasne Belović, sploh iz Slovenije. Verjetno je k nam zašla od drugod, mogoče iz Gornje Stajerske ali Koroške. — Dalje bi pripomnil k maskam »zvončari« iz Kastva, da nikakor ne sodijo v odstavek o Sloveniji, ker so pač hrvatske, to je iz Kastva v Hrvatskem Primorju, opisal pa jih je svoj čas Božidar Sirola, hrvatski glasbeni folklorist.

Prispevek prof. dr. Nika Kureta »Iz sveta mask Slovencev« pomeni prvi večji pregled mask v Sloveniji, z njim je bil v avstrijskem etnografskem zborniku načet zelo važen predmet iz slovenskih ljudskih običajev. Razprava je v vsebinskem in metodičnem pogledu neoporečna, napisana je večidel na osnovi recentnega gradiva ter obsega 20 strani, 18 res odličnih fotografij, 2 risbi Toneta Ljubiča in 1 karto mask v Sloveniji. Zdaj se bo treba lotiti nadaljnjih nalog raziskovanja naših mask (izvor, razvoj, vplivi, zveze), ki jih je avtor na kratko nakazal na koncu svoje razprave. Tudi bo objavljene opise mask mogoče še izpopolniti z novimi podatki (n. pr. cerkljanski »Pust« je imel na sebi tudi obleko iz smrečja, ne samo iz mahu; bohinjskemu zaplatniku so dejali v Stari Fužini »pužatož« itd.), razen tega pa z novim gradivom o maskah, ki nam jih bo uspelo še »odkriti« na našem podeželju, kakor to pričajo etnografska raziskovanja iz zadnjega časa. — Na koncu pripombe 8 na str. 204 je pomotoma bilo izpuščeno citiranje Narodopisja Slovencev, I. del, str. 317.

Z avstrijskim zbornikom razprav o maskah je oživelo raziskovanje mask v Srednji Evropi. Zelimo, da bi v naslednji drugi knjigi, ki je menda v načrtu, bile obravnavane maske še iz raznih drugih dežel v Evropi in da bi se

dosedanja tako uspešna raziskovanja nadaljevala z obdelavami novih vprašanj. S tem bo nedvomno opravljeno veliko delo, katerega pomen bo mogoče šele s časom pravilno oceniti.

Boris Orel

Eugen Fehrle, Feste und Volksbräuche im Jahreslauf europäischer Völker. Johann Philipp Hinnenthal-Verlag, Kassel 1955, str. 219 + 36 celostranskih slikovnih prilog.

Če poznamo etnografsko dejavnost letos umrlega nemškega etnografa prof. dr. Eugena Fehrleja iz Heidelberga med prvo in drugo svetovno vojno, bomo vsekakor dejali, da sodi Fehrle v vrsto tistih nemških etnografov, ki bi bili najmanj poklicani za takšno delo, kakršno je obdelava evropskih ljudskih običajev. E. Fehrle je že 1916 obdelal nemške običaje med letom v knjižici z naslovom »Deutsche Feste und Jahresbräuche«, ki je doživela zatem še tri izdaje. Zadnji, četrty izdaji (1936) se močno poznajo senčne strani tendenčne nemške etnografije v tedanji hitlerjevski Nemčiji. Pri obdelavi praznikov in letnih običajev evropskih ljudstev je Fehrle znatno uporabil svoje staro delo o nemških letnih običajih, ki ga je, kakor sam pravi v sklepih besedi, novim nalogam ustrezno spremenil in zelo razširil. Dodal je zlasti mnogo novega gradiva iz sveta nemških in nordijskih ljudskih običajev. Povsem nova so poglavja, kakor lan in konoplja, vsi sveti in vseh vernih duš dan itd. V teh dostavkih je zelo pomembno gradivo o ljudskih običajih, citirano iz starejše, malo znane literature (n. pr. Joannes Boemus: *Mores, leges et ritus omnium gentium*, 1520). Pozitivni del knjige so tudi sestavki, ki obravnavajo antične osnove nekaterih običajev, pri čemer je v večji meri prišla do izraza klasično-filološka izobrazba avtorja, kakor v starejši knjigi o nemških letnih običajih. Nazadnje pa je avtor seveda dodal letne običaje iz mnogih drugih dežel, kakor n. pr. iz Avstrije, Švice, Francije, Irske, Anglije, Madžarske, Italije, Slovenije, Hrvaške itd., toda večidel v izredno skromnem obsegu, dejali bi, da jih je pripisal tako rekoč na rob nemških običajev. Tako sestavljena knjiga zatorej ne kaže med nemškimi in večino drugega gradiva nekega sorazmerno pravičnega ravnovesja, ki bi ga bilo povsem upravičeno pričakovati od dela s takšnim naslovom, zakaj nemški običaji znatno prevladujejo nad običaji drugih narodov tako v besedilu kakor tudi v slikovnem gradivu. Ne moremo se znebiti vtisa, ko da imamo pred seboj knjigo o nemških, ne pa o evropskih ljudskih običajih. Avtor se glede te prevelike nesorazmernosti le deloma opravičuje v sklepih besedi, kjer pravi med drugim, da je pri omejitvi gradiva na malo zglede upošteval običaje v Srednji Evropi, kjer jih je mnogokrat sodoživljal in zategadelj mogel najbolj razumevno prikazati.

V svojem novem delu se je Fehrle skušal otresti neznanstvene tendenčne nemške etnografije iz časa med dvema vojnama. V tem pogledu je njegova knjiga o evropskih letnih običajih še posebej zanimiva in poučna. Tako ni med drugim v tem delu nikakega sledu več o tendenčno pisanih odstavkih o kljukastem križu, zlasti pa ne šari v njem več toliko Germanov in germanskih kulturnih postav, kakor v prejšnji knjigi. Celó enostranski strokovni izraz »indogermanski« je zamenjan s pravilnejšim in stvarnejšim izrazom »indoevropski«. Pri vsem tem pa je nekaj starega duha vendarle ostalo v delu. Mimo tega je avtor izrazil marsikatero novo, nepremišljeno sodbo ozioroma domnevo. Za zgled navajam odstavke na str. 78, v katerem avtor takole pravi: »Das Scheibenschlagen scheint eine Eigenart germanischer Völker zu sein, denn es findet sich in keinem der romanischen, auch nicht östlich des germanischen Gebietes, bei den Slawen.« Avtorju torej ni znano, da kresni običaj metanja šib poznajo med drugim Slovenci, razen njih pa romanski narodi na alpskem ozemlju. Takšne in podobne pomanjkljivosti pričajo, da se Fehrle ni nadrobneje seznanil z marsikaterim delom etnografske literature, ki jo navaja na str. 207/8.